Tillväxt- och regionplanenämnden

PROTOKOLL 6/2019
2019-09-26

TRN 2019-0005

Kl. 15.45 - 16.20

§§ 91 - 107

Sammanträde med tillväxt- och regionplanenämnden

Datum för justering: 2019-10-03
Datum för justering §§ 97, 100–106 2019-09-26

Gustav Hemming

Robert Johansson

Plats Möteslokal Demokratin, Södertälje kommun, Stadshuset

Närvarande ledamöter
Gustav Hemming (C), ordförande
Leif Gripestam (M), 1:e vice ordförande
Christina Eklund (M)
Staffan Olsson (M)
Helena Mischel (L)
Malin Fijen Pacsay (MP)
Robert Johansson (S), 2:a vice ordförande
Lars Bryntesson (S)
Johan Heinonen (S)
Lisa Rasmussen (V)
Lina El Yafi (V)
Msciwoj Swigon (SD)

Närvarande ersättare
Hans Barje (M), tjänstgörande
Arvid Öhlin (M), tjänstgörande
Mikael Igelström (M)
Reidar Österman (L), tjänstgörande
Mikael Ottosson (KD), tjänstgörande
Fredrik Wallén (KD)
Hanna Svensson (S)
Mats Larsson (S), tjänstgörande
Meeri Wasberg (S), tjänstgörande
Staffan Norberg (V)
Stellan Hamrin (V)

Ej närvarande ledamöter
Erika Wing (M)
Olov Holst (M)
Carl Johan Schiller (KD)
Michaela Haga (C)
Katharina Zetterström (S)
Michaela Lööf (S)

Ej närvarande ersättare
Dan Engstrand (M)
Nicholas Nikander (L)
Annette Hultåker (KD)
Märta Martin-Åkesson (C)
Magnus Nilsson (S)
Ulrika Palm (S)
Christina Wallmark (SD)

Politiska tjänstemän
Lars Nordgren, Andreas Birgersson, Lydia Wefer, Daniel Källqvist, Carl Häggqvist, Joel Furvik

Tjänstemän
Hanna Wiik, Inger Starheim-Lagerquist, Maria Bruhn-Jonsson, Helena Reinhagen, Martin Påhlman, Cecilia Lindahl, Bette Lundh-Malmros, Ann-Christin Nyberg

Sekreterare

Evert Kroes

Meddelande

Protokoll för sammanträde 2019-09-26 med
tillväxt- och regionplanenämnden har justerats

Bevis/Anslag	Justeringen har tillkännagivits genom anslag på Region Stockholms anslagstavla
Datum för justering	2019-10-03
Datum för justering §§ 97, 100–106	2019-09-26
Datum för anslags uppsättande	2019-10-04
Datum för anslags uppsättande §§ 97, 100–106	2019-09-27
Datum för anslags nedtagande	2019-10-26
Förvaringsplats för protokollet	Landstingshuset Hantverkargatan 45, Stockholm

Underskrift .....

Bevis om anslag

Underskrift .....

Innehåll

§ 91 Justerare och justeringsdag 4

§ 92 Förteckning över inkomna ärenden 5

§ 93 Förteckning över fattade delegationsbeslut om affärscheckar 6

§ 94 Beslutsordning för tillväxt- och regionplaneförvaltningen 7

§ 95 Yttrande över Stockholms stads näringslivspolicy 8

§ 96 Yttrande över Stockholms stads vision 2040 – Möjligheternas Stockholm 9

§ 97 Tillväxt- och regionplanenämndens delårsrapport per 31 augusti 2019 10

§ 98 Sammanträdestider för tillväxt- och regionplanenämnden 2020 11

§ 99 Remissvar - Regional utvecklingsstrategi för Region Västmanland 12

§ 100 Yttrande över samrådsförslag till Översiktsplan 2030 Eskilstuna kommun 13

§ 101 Samråd om kommunalt bostadsförsörjningsprogram 2020 – 2024 Salems kommun 14

§ 102 Remiss – Reviderad klimat- och energistrategi för Stockholms län 2020 — 2045 15

§ 103 Regional plan för infrastruktur för förnybara drivmedel och elfordon, remiss från Länsstyrelsen Stockholm 16

§ 104 Remiss från Trafikverket: Förslag till nya föreskrifter för väg 73, Stockholms län 17

§ 105 Remiss från Trafikverket: Förslag till nya föreskrifter för väg 222, Stockholms län 18

§ 106 Remiss – Trafikverkets rapport – Längre lastbilar på det svenska vägnätet – för mer hållbara transporter 19

§ 107 Direktörens rapport 20

§ 91
Justerare och justeringsdag

Ordförande och Robert Johansson utses att justera dagens protokoll.
Justering sker den 3 oktober 2019.

§ 92
Förteckning över inkomna ärenden

TRN 2019–0005

Beslut

Tillväxt- och regionplanenämnden beslutar följande:

Förteckning över inkomna ärenden, TRN 2019–0005, läggs till handlingarna.

§ 93
Förteckning över fattade delegationsbeslut om affärscheckar

TRN 2019–0045

Beslut

Tillväxt- och regionplanenämnden beslutar följande:

Tillväxt- och regionplaneförvaltningens förteckning över fattade delegationsbeslut om affärscheckar, TRN 2019–0045, läggs till handlingarna.

§ 94
Beslutsordning för tillväxt- och regionplaneförvaltningen

TRN 2019–0003

Beslut

Tillväxt- och regionplanenämnden beslutar följande:

Beslutsordning för tillväxt- och regionplaneförvaltningen, TRN 2019–003, läggs till handlingarna.

§ 95
Yttrande över Stockholms stads näringslivspolicy
TRN 2019–0158

Beslut

Tillväxt- och regionplanenämnden beslutar följande:

Yttrande över Stockholms stads näringslivspolicy, TRN 2019–0158, läggs till handlingarna.

Särskilt uttalande

V-ledamöterna lämnar ett särskilt uttalande

Region Stockholm

SÄRSKILT UTTALANDE

Tillväxt- och regionplanenämnden
2019-09-26
TRN 2019-0158

Vänsterpartiet

Ärende nr 5

Yttrande över Stockholms stads näringslivspolicy - anmälningsärende

Vänsterpartiet noterar att ärendet inkom efter att anmälningsärendena till förra nämndmötet skickades ut och att sista dag för remissvar var 2019-09-09. Vi vill dock poängtera att vi tycker att just denna policy är högintressant med tanke på att vi i regionen arbetar med en tillväxt- och näringslivsstrategi. Vänsterpartiet hade velat påpeka sådan som t.ex. att vi önskar att staden hade tilldelat Stockholms näringsliv en tydligare och nödvändig roll i klimatomställningen. Så vi hade önskat att vi kunnat få kännedom om detta remissförfarande tidigare på annat sätt när tidsramarna hamnade utanför rutinerna.

§ 96
Yttrande över Stockholms stads vision 2040 – Möjligheternas Stockholm

TRN 2019–0155

Beslut

Tillväxt- och regionplanenämnden beslutar följande:

Yttrande över Stockholms stads vision 2040 – Möjligheternas Stockholm, TRN 2019–0155, läggs till handlingarna.

Beslutsexpediering:
Akt

§ 97
Tillväxt- och regionplanenämndens delårsrapport per 31 augusti 2019

TRN 2019–0152

Ärendebeskrivning

Tillväxt- och regionplanenämndens delårsrapport per 31 augusti 2019 inklusive uppföljning av intern kontroll 2019.

Beslutsunderlag

Förvaltningens tjänsteutlåtande, 2019-09-13
Tillväxt- och regionplanenämndens delårsrapport augusti 2019
Uppföljning intern kontrollplan 2019 per augusti för tillväxt- och regionplaneförvaltningen

Förslag och yrkande

Ordförandes förslag om bifall till förvaltningens förslag

Beslut

Tillväxt- och regionplanenämnden beslutar följande

1. Delårsrapport 2019 för tillväxt- och regionplanenämnden, TRN 2019–0152, godkänns och överlämnas till regionstyrelsen.

2. Uppföljning av intern kontrollplan 2019 för tillväxt- och regionplaneförvaltningen, TRN 2019–0152, godkänns och överlämnas till regionstyrelsen.

3. Paragrafen justeras omedelbart.

§ 98
Sammanträdestider för tillväxt- och regionplanenämnden 2020

TRN 2019–0119

Ärendebeskrivning

Tillväxt- och regionplanenämnden fastställer nämndens sammanträdestider för verksamhetsåret 2020.

Beslutsunderlag

Förvaltningens tjänsteutlåtande, 2019-09-13

Förslag och yrkande

Ordförandes förslag om bifall till förvaltningens förslag

Beslut

Tillväxt- och regionplanenämnden beslutar följande:

Tillväxt- och regionplanenämndens sammanträden för verksamhetsåret 2020 börjar kl. 15:00 på torsdagar om inte annat anges och datum fastställs enligt följande: 29 januari (onsdag), 20 februari, 19 mars, 16 april, 20 maj (onsdag), 15 juni (måndag), 27 augusti, 24 september, 15 oktober, 26 november, 17 december.

§ 99
Remissvar - Regional utvecklingsstrategi för Region Västmanland

TRN 2019–0090

Ärendebeskrivning

Region Stockholm har av Region Västmanland beretts möjligheten att yttra sig över remiss på Regional utvecklingsstrategi för Region Västmanland. Ärendet har beretts i samråd med regionens regionplaneavdelning som inte avger eget yttrande. Region Stockholms yttrande utgår ifrån ett samlat regionalt utvecklingsperspektiv utifrån regionens roll som regionalt utvecklingsansvarig och regionplaneorgan.

Beslutsunderlag

Förvaltningens tjänsteutlåtande, 2019-09-13
Förslag till yttrande, 2019-09-13
Regional utvecklingsstrategi – Ett livskraftigt Västmanland finns att läsa på https://regionvastmanland.se/contentassets/5b38f06e07eb4de3a1d54a7b6fd29b14/rus-remiss-vastmanlands-lan-rv190860.pdf,

Förslag och yrkande

Ordförandes förslag om bifall till förvaltningens förslag

Beslut

Tillväxt- och regionplanenämnden beslutar följande:

Yttrande över Region Västmanlands regionala utvecklingsstrategi, TRN 2019–0090, godkänns och överlämnas till Region Västmanland.

Särskilt uttalande

V-ledamöterna lämnar ett särskilt uttalande

Tillväxt- och regionplanenämnden

YTTRANDE
2019-09-13

TRN 2019-0090

Region Västmanland
Remissvar Regional Utvecklingsstrategi (RUS)
721 89 Västerås
rus@regionvastmanland.se

Yttrande - Regional utvecklingsstrategi för Region Västmanland

Inledning

Tillväxt- och regionplanenämnden har fått Regional utvecklingsstrategi för Region Västmanland på remiss. Svaret har beretts utifrån Region Stockholms uppdrag som regionalt utvecklingsansvarig och regionplaneorgan i Stockholms län.

Synpunkter

Tillväxt- och regionplanenämnden anser att regional utvecklingsstrategi för Region Västmanland genom en enande vision och utpekade målområden med tillhörande delmål stärker förutsättningarna för Region Västmanland att hantera de utmaningar som regionen står inför. Vidare är det nämndens uppfattning att utvecklingsstrategin stärker förutsättningarna till ett ökat samarbete mellan Region Västmanland och Region Stockholm samt ett stärkt storregionalt samarbete i Östra Mellansverige.

Tillväxt- och regionplanenämnden anser att den storregionala planeringen inom östra Mellansverige på ett förtjänstfullt sätt är omhändertaget i den regionala utvecklingsstrategin. Strategin skulle dock vinna på att tydligare koppla strategins tre målområden till den strategiska inriktningen i ÖMS 2050. Vidare kan kopplingen mellan valda delmål och ett realiserande av de tre målområdena tydliggöras.

När det gäller utvecklingsstrategins tillväxtorienterade delar anser Tillväxt- och regionplanenämnden att den strategiska inriktningen tydligare kan beskriva hur den ska bidra till Region Västmanlands förnyelseförmåga och dess nationella och internationella spetsar samt attraktionskraft. Det gäller inte minst inom regionens fyra utpekade styrkeområden där steg mot en smart specialiseringsinriktning hade varit förtjänstfull, inte minst i relation till utvecklingsstrategins i övrigt tydliga betoning på EU:s roll för en stärkt och hållbar tillväxt.

Tillväxt- och regionplanenämnden välkomnar de inslag av fysisk planering som uttrycks i den regionala utvecklingsstrategin, främst kopplat till bostadsbyggandet och samlokalisering av bostäder, arbetsplatser, handel, privat service, offentlig omsorg samt rekreation i närhet till befintlig infrastruktur.

Tillväxt- och regionplanenämnden konstaterar vidare att Region Västmanlands regionala utvecklingsstrategi på ett förtjänstfullt vis understryker vikten av en hållbar utveckling och en digital omställning som gemensamma utgångpunkter för att nå visionen Ett livskraftigt Västmanland. Utvecklingsstrategin framhåller också vikten av gränsöverskridande kraftsamling mellan ett stort antal aktörer på olika nivåer för att i strategier och handlingsplaner kunna realiseras. Det samverkande genomförandet med tydlig uppföljning och stödjande lärandeplan tydliggör också den regionala utvecklingen samt den så viktiga kontinuerliga förbättringsprocessen.

Sammanfattningsvis ser Tillväxt- och regionplanenämnden mycket positivt på Region Västmanlands regionala utvecklingsstrategi och goda förutsättningar till fortsatt samarbete genom *Samverkan och planering i östra Mellansverige ÖMS 2050*. Strategin stärker förutsättningarna till ett fördjupat samarbete mellan våra regioner, vilket också bidrar till att stärka den internationella konkurrens- och attraktionskraften.

Region Stockholm

SÄRSKILT UTTALANDE

Tillväxt- och regionplanenämnden
2019-09-26
TRN 2019-0090

Vänsterpartiet

Ärende nr 9

Remiss regional utvecklingsstrategi för Västmanlands län

Vänsterpartiet delar det mesta av det föreslagna remissvaret. Dock tycker vi att vi borde önska än högre ambitioner när vi ställer krav på tillväxten när det gäller både social och ekologisk hållbarhet i Region Västmanlands RUS. Precis som vi också ansett behövts i Region Stockholms RUS och RUFS, där vi har i SU uttryckt önskemål om ambitionshöjningar.

§ 100
Yttrande över samrådsförslag till Översiktsplan 2030 Eskilstuna kommun

TRN 2019–0112

Ärendebeskrivning

Region Stockholm har beretts möjlighet att yttra sig över remiss om samrådsförslag av översiktsplan 2030 för Eskilstuna kommun. Yttrandet utgår från ett samlat regionalt utvecklingsperspektiv utifrån Region Stockholms roll som regionplaneorgan och regionalt utvecklingsansvarig. Trafikförvaltningen har inte bedömts vara berörd.

Beslutsunderlag

Förvaltningens tjänsteutlåtande, 2019-09-13
Förslag till yttrande, 2019-09-13
Förslag till översiktsplan 2030 finns att läsa på
https://storymaps.eskilstuna.se/

Förslag och yrkande

Ordförandes förslag om bifall till förvaltningens förslag

Beslut

Tillväxt- och regionplanenämnden beslutar följande

1. Yttrande över Översiktsplan 2030 för Eskilstuna kommun, TRN 2019–0112, godkänns och överlämnas till Eskilstuna kommun.

2. Paragrafen justeras omedelbart.

Tillväxt- och regionplanenämnden

YTTRANDE
2019-09-13

TRN 2019-0112

stadsbyggnadsforvaltningen@eskilstuna.se

Eskilstuna kommun
Stadsbyggnadsförvaltningen
631 86 Eskilstuna

Yttrande över samrådsförslag till Översiktsplan 2030 Eskilstuna kommun

Inledning

Region Stockholm yttrar sig över remissförslaget i egenskap av ansvarig för den regionala utvecklingsplaneringen i Stockholms län. Remissvaret utgår från ställningstaganden i ÖMS 2050 och RUFS 2050.

Generella synpunkter

Det mångåriga samarbetet inom ÖMS syftar till att stärka de storregionala funktionella kopplingarna mellan nodstäderna, de regionala stadskärnorna samt Stockholm då bostads- och arbetsmarknaderna sträcker sig över länsgränserna. ÖMS 2050 är det gemensamma dokument som är vägledande för regioner och kommuner i sitt arbete med planeringsdokument, så som förslaget till översiktsplan 2030 för Eskilstuna kommun.

Förslaget till översiktsplan 2030 hanterar på ett mycket bra sätt de storregionala sambanden inom östra Mellansverige. Ambitionen i förslaget kopplar väl an till den strategiska inriktningen i ÖMS 2050 samt den beräknade befolkningstillväxten som tagits fram inom arbetet med dokumentet ÖMS 2050. Förslaget kopplar även an till samarbetet inom Fyra Mälarstäder.

Region Stockholm är mycket positiv till förslagets tydliga betoning på fortsatt storregional samverkan med bland annat Stockholmsregionen och en fortsatt utveckling av goda kommunikationer, ökad geografisk tillgänglighet till gagn för näringslivet och det goda innovationsklimatet i såväl Eskilstuna som i hela Mälardalen inklusive Stockholmsregionen. Region Stockholm menar att detta är ett samarbete som stärker såväl Eskilstuna kommun som Stockholmsregionen.

Enligt förslaget ska 18 000 nya arbetstillfällen tillskapas fram till 2030 vilket är högre än de befolknings- och sysselsättningsframskrivningar som

tagits fram inom ramen för arbetet med dokumentet ÖMS 2050. I framskrivningarna, där ramen är SCB:s beräknade befolkningsökning för hela Sverige, beräknas dagbefolkningen öka med 17 000 i hela Sörmlands län fram till 2030. Region Stockholm anser att översiktsplanen bör beskriva hur en sådan snabb tillväxt av arbetstillfällen ska skapas och tas omhand samt vilka de efterföljande konsekvenserna kan bli.

Tillgången till högre utbildning och kontinuerlig kompetensutveckling såväl lokalt som storregionalt är av avgörande betydelse för Eskilstuna kommun och hela östra Mellansverige. Mälardalens högskola och närvaron av en yrkeshögskola för att matcha arbetsmarknadens utbildningsbehov med den tillgängliga arbetskraften är i detta sammanhang centrala. Det tydliga ställningstagandet i förslaget till översiktsplan att verka för att högskolan blir universitet föranleder dock en viss betänksamhet avseende möjligheten att uppnå tillräcklig enskild utbildnings- och forskningshöjd för att realisera universitetsanspråken, inte minst med tanke på redan existerande universitet i hela östra Mellansverige. Vidare är det av vikt att detta ställningstagande inte föranleder kvalitetsförsämringar inom dagens kärnuppdrag enligt ovan, vid Mälardalens högskola och yrkeshögskola.

Region Stockholm välkomnar ansatsen med att presentera förslaget till översiktsplan via Story Maps, men anser att läsbarheten skulle öka med en tydligare och enklare struktur.

§ 101
Samråd om kommunalt bostadsförsörjningsprogram 2020 – 2024 Salems kommun

TRN 2019–0113

Ärendebeskrivning

Region Stockholm har beretts möjlighet att yttra sig över Salems kommuns Bostadsförsörjningsprogram. Programmet ska användas som ett verktyg i den strategiska planeringen och utvecklingen av bostäder i Salems kommun. Samrådet pågår till den 9 september 2019. Region Stockholm har fått förlängd svarstid till den 26 september 2019. Yttrandet utgår från Region Stockholms roll som regionplaneorgan.

Beslutsunderlag

Förvaltningens tjänsteutlåtande, 2019-09-05
Förslag till yttrande, 2019-09-05

Förslag och yrkande

Ordförandes förslag om bifall till förvaltningens förslag

Beslut

Tillväxt- och regionplanenämnden beslutar följande:

1. Yttrandet över kommunalt bostadsförsörjningsprogram för Salems kommun, TRN 2019–0113, godkänns och överlämnas till Salems kommun.

2. Paragrafen justeras omedelbart.

Region Stockholm

Tillväxt- och regionplanenämnden

YTTRANDE
2019-09-05

TRN 2019-0113

jan.lorichs@salem.se
Salems kommun, Kanslienheten

Yttrande över kommunalt bostadsförsörjningsprogram 2020–2024

Inledning

Region Stockholm yttrar sig i egenskap av ansvarig för regional fysisk planering för Stockholms län. Region Stockholms remissvar utgår från RUFS 2050 samt under 2017 antagna befolknings- och sysselsättningsframskrivningar (rapport 2017:2). De har, tillsammans med SCB-baserade befolkningsprognoser, använts för att beräkna ett demografiskt bostadsbehov för kommunerna i Stockholms län. Fördelningen är avsedd att använda som planeringsunderlag i länets kommuner.

Kommunerna bör enligt Region Stockholm ha beredskap för att klara av en befolkningsökning enligt de tre scenarier som redovisas i rapporten *Framskrivningar av befolkning och sysselsättning i östra Mellansverige* (2017:2). För Salem innebär det en planberedskap på mellan 80 och 120 nya bostäder per år till 2030 och 50 – 70 bostäder per år 2030 – 2050.

Synpunkter

Region Stockholm är positiv till ambitionerna i det förslag till kommunalt bostadsförsörjningsprogram som kommunen tagit fram. Det är positivt att kommunen lyfter fram det regionala perspektivet och hur kommunens bostadsmarknad ska bli en del i regionens bostadsmarknad. Kommunen utgår i bostadsförsörjningsprogrammet från nivåerna för planberedskap för bostäder som finns i RUFS 2050.

Region Stockholm skulle gärna se att genomförandeperspektivet stärks genom att riktlinjerna konkretiseras och kommunen beskriver hur man avser att arbeta för att nå målen och hur man avser att följa upp mål och riktlinjer.

Det ekonomiska perspektivet bör lyfts fram tydligare. Bostadsförsörjning handlar inte bara om att tillräckligt många bostäder byggs, utan också om de ekonomiska aspekterna, där befolkningen har råd att efterfråga de bostäder som produceras. Bostadsförsörjningsprogrammet skulle med fördel kunna utveckla ett resonemang kring hur ett minskat bostadsbyggande och en minskad efterfrågan på bostäder påverkar kommunen.

Nationella och regionala mål
Region Stockholm noterar att kommunens förslag till bostadsförsörjningsprogram utgår från målet om bostadsbyggande och bebyggelsestrukturen i RUFS 2050. Region Stockholm ser positivt på att kommunen lyfter fram det regionala perspektivet i bostadsförsörjningsprogrammet och hur kommunens bostadsmarknad ska bli en del i regionens bostadsmarknad, genom att i första hand utveckla och lokalisera bebyggelse i områden med hög regional tillgänglighet.

Demografisk utveckling
Region Stockholm noterar att Salems kommuns prognosticerade befolkningsökning är högre än den av Region Stockholm beräknade befolkningsökningen. Samtidigt är målen för bostadsbyggandet överensstämmande med RUFS2050. Region Stockholm är positiv till den höga ambitionen om befolkningsutvecklingen, under förutsättning att huvuddelen av de nya bostäderna tillkommer i prioriterade utvecklingslägen samt i kollektivtrafiknära lägen.

Analys
Det är positivt att kommunen har ett regionalt perspektiv och belyser hur kommunens läge i regionen påverkar efterfrågan på bostäder i kommunen. Region Stockholm skulle gärna se att kommunen utvecklar analyserna av bostadsbehov för särskilda grupper och att kommunens ambitioner att möta dessa behov återspeglas i riktlinjerna för bostadsbyggande och utveckling av bostadsbeståndet.

Region Stockholm saknar ett djupare resonemang om marknadsförutsättningar och skulle gärna se att det ekonomiska perspektivet lyfts fram tydligare. Bostadsförsörjning handlar inte bara om

att tillräckligt många bostäder byggs, utan också de ekonomiska aspekterna, där befolkningen har råd att efterfråga de bostäder som produceras. Bostadsförsörjningsprogrammet skulle med fördel kunna utveckla ett resonemang kring hur ett minskat bostadsbyggande och en minskad efterfrågan på bostäder påverkar kommunen. Länsstyrelsen har nyligen publicerat rapporten *Läget i länet, Bostadsmarknaden i Stockholms län 2019* (Rapport 2019:13, Länsstyrelsen Stockholm), vilken skulle kunna användas som underlag.

Mål och insatser
Region Stockholm ser positivt på att riktlinjerna för bostadsbyggande och utveckling av bostadsbeståndet utgår från de nio övergripande mål för kommunens verksamheter, som kommunfullmäktige antog i juni 2018. I elva riktlinjer konkretiserar kommunen hur man avser att arbeta med bostadsbyggande och utveckla bostadsbeståndet. Region Stockholm ser gärna att kommunen ytterligare konkretiserar riktlinjerna och beskriver hur man avser att arbeta för att nå målen samt beskriver hur man avser att följa upp mål och riktlinjer.

§ 102
Remiss – Reviderad klimat- och energistrategi för Stockholms län 2020 — 2045

TRN 2019–0129

Ärendebeskrivning

Region Stockholm har fått *Klimat- och energistrategi för Stockholms län 2020–2045* på remiss från Länsstyrelsen Stockholm. Region Stockholm har genom Tillväxt- och regionplaneförvaltningen deltagit i en arbetsgrupp i framtagandet av denna strategi under hösten 2018 och våren 2019, och har även kunnat lämna vissa synpunkter underhand. Tillväxt- och regionplanenämnden har ombetts att lämna synpunkter på remissen till Regionstyrelsen. Regionstyrelsen kommer sedan att lämna Region Stockholms samlade synpunkter till Länsstyrelsen. Svar på remissen ska lämnas senast den 15 oktober 2019. Region Stockholm har fått förlängd svarstid till den 23 oktober 2019.

Beslutsunderlag

Förvaltningens tjänsteutlåtande, 2019-09-11
Förslag till yttrande, 2019-09-11
Klimat- och energistrategi för Stockholms län 2020–2045 finns att läsa på: www.lansstyrelsen.se
Utdrag ur Klimatberedningens protokoll, TRN 2019–0031, Protokoll 3/2019, § 22.

Förslag och yrkande

Ordförandes förslag om bifall till förvaltningens förslag

Beslut

Tillväxt- och regionplanenämnden beslutar följande:

1. Yttrande över Klimat- och energistrategi för Stockholms län 2020–2045, TRN 2019–0129, godkänns och överlämnas till regionstyrelsen.
2. Paragrafen justeras omedelbart.

SD-ledamoten anmäler att (SD) inte deltar i beslutet.

Särskilt uttalande

S-ledamöterna lämnar ett särskilt uttalande
V-ledamöterna lämnar ett särskilt uttalande
SD-ledamoten lämnar ett särskilt uttalande

Beslutsexpediering:
Länsstyrelsen
Akt

Tillväxt- och regionplanenämnden

YTTRANDE
2019-09-11

TRN 2019-0129

Regionledningskontoret
Registraturen
Landstingshuset

registrator.lsf@sll.se

Remiss - Reviderad Klimat- och energistrategi för Stockholms län 2020–2045

Inledning

Region Stockholm har ombetts att lämna synpunkter på Länsstyrelsens remiss av reviderad Klimat- och energistrategi för Stockholms län 2020–2045. Region Stockholm har genom Tillväxt- och regionplaneförvaltningen deltagit i arbetet med strategin som ligger väl i linje med och kompletterar Klimatfärdplan 2050 och regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen, RUFS 2050. I arbetet framåt krävs fortsatt en nära dialog mellan de regionala aktörerna för att målet om netto-noll-utsläpp till 2045 ska kunna uppnås.

Synpunkter

Tillväxt- och regionplanenämnden ställer sig positiv till att länsstyrelserna i landet fått i uppdrag av regeringen att ta fram reviderade Klimat- och energistrategier för att bidra till att minska Sveriges klimatpåverkan genom att sätta de nationella klimat- och energimålen i en regional kontext. Det är särskilt positivt att länsstyrelsen väljer att lyfta fram konsumtionsperspektivet i strategin då en stor del av länets klimatpåverkan kommer från vår konsumtion. Eftersom strategin huvudsakligen vänder sig till offentliga aktörer anser dock nämnden att det behövs ett förtydligande om att det framförallt är offentlig och inte privat konsumtion som de offentliga aktörerna i regionen kan påverka.

Region Stockholm tar klimatfrågan på stort allvar. Flera av målen i den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen RUFS 2050 siktar på att minska länets klimatpåverkan och Region Stockholm har dessutom antagit Klimatfärdplan2050 för att vägleda länets aktörer i omställningen. Därutöver inrättas under 2019 ett Klimatkansli och en Klimatberedning inom Region Stockholm för att skapa de organisatoriska förutsättningarna för ett aktivt genomförande. Vi delar även ambitionen i regeringens energipolitiska mål.

Nämnden anser att Stockholm såsom huvudstadsregion och tillväxt- och innovationsmotor i Sverige har speciella förutsättningar som måste beaktas. Å ena sidan ger infrastruktur och bebyggelsestruktur unika möjligheter till resurseffektivitet. Å andra sidan innebär rollen som landets viktigaste infrastrukturhub, ett ansvar för verksamheter av betydelse för hela landets internationella konkurrenskraft. Internationella flygförbindelser till andra storstadsregioner har stor betydelse för regionens företag, organisationer och besökare. Internationella flygförbindelser är ett särskilt målkonfliktområde eftersom länets näringsliv och växande turism, samt många invånares globaliserade livsstil, kräver en god internationell tillgänglighet samtidigt som ett ökande antal flygavgångar ökar utsläppen. Det är viktigt att balansera behovet av flygresor, som är nödvändiga för att upprätthålla och öka den internationella tillgängligheten, med behovet av åtgärder för att de klimatpåverkande utsläppen ska kunna fasas ut. Sammantaget ska Stockholmsregionen gå i täten för att nå nettonollutsläpp.
Region Stockholm har genom Tillväxt- och regionplaneförvaltningen deltagit i arbetet med Klimat- och energistrategin som utgör ett komplement till det arbete som görs på regional nivå inom ramen för genomförandet av RUFS 2050 och Klimatfärdplan 2050. För förståelsen av dokumentet kan det emellertid finnas skäl att ytterligare tydliggöra dess relation till Klimatfärdplanen och RUFS 2050. Något som också ytterligare skulle underlätta förståelsen och förbättra innehållet i strategin är förtydliganden av vad som utgör direkta respektive indirekta utsläpp. Även begreppet planering skulle med fördel kunna förtydligas, det vill säga när menas fysisk respektive annan typ av planering. Nämnden anser också att strategin skulle vinna på att ännu mer lyfta fram och betona den stora utmaning som regionen har när det gäller kraftförsörjning, både när det gäller nätkapacitet och tillgång till effekt liksom den lokala kraftvärmens betydelse för detta. Det bör framgå tydligt att det brådskar med lösningar och samverkan i närtid såväl som en långsiktig samhällsplanering och strategisk fysisk planering.

Länsstyrelsen lyfter i förslaget till klimat- och energistrategi ett behov av en gemensam vision och målbild för det fossilfria länet 2045. Tillväxt- och regionplanenämnden vill emellertid framhålla att en sådan vision i allt väsentligt redan finns framme i form av RUFS 2050 och Klimatfärdplan 2050. Istället för att ta fram en annan vision och målbild bör fokus ligga på att vidare visualisera och kommunicera den vision och målbild såsom nu finns beskrivet på försättsbladet i dokumentet. Framförallt bör fokus ligga på att genomföra konkreta åtgärder för att minska klimatpåverkan inom ramen för de planer och policyer som redan finns framme. Det bör i strategin bland annat finnas en koppling till Länsstyrelsens nyligen

lanserade livsmedelsstrategi, som ska bidra till nationella och regionala miljö- och klimatmål samt minska sårbarheten i livsmedelskedjan.

I strategin understryker länsstyrelsen vikten av regional samverkan och gemensam uppföljning i klimatfrågan. Tillväxt- och regionplanenämnden ställer sig mycket positiv till detta. En gemensam och samlad regional vilja är direkt avgörande för att såväl Klimat- och energistrategin som Klimatfärdplan 2050 ska kunna genomföras. Beslut på regional nivå behöver kunna tas i samverkan på såväl politisk som tjänstepersonsnivå, där regionens bästa som helhet är målet, och så att enskilda intressen inte står i vägen för sådana lösningar. För att detta ska kunna fungera behöver det tydliggöras hur samverkan, beslut och genomförande på regional nivå hanteras på bästa sätt. Hur detta slutligen ska göras behöver dock diskuteras i dialog med de regionala aktörerna. Tillväxt- och regionplanenämnden ser mycket positivt på att inleda en sådan dialog om hur den regionala samverkan inom klimat- och energiområdet kan förstärkas. Att möta effektbristen kommer bli viktigt framöver för att kunna klara den starka befolkningstillväxten, företagande och klimatomställningar som är nödvändiga i regionen. För att säkra effektsituationen är mer planerbar elproduktion och smarta ellösningar som batterilagring och smarta elnät viktiga pusselbitar. Smarta elnät och laststyrning har stor potential för att avlasta elnätet under topplasttimmar.

Slutligen lyfter remissförslaget fram såväl kommuners som andra aktörers centrala roll i omställningen till ett samhälle utan netto-utsläpp. Tillväxt- och regionplanenämnden vill därutöver tillägga att en aktiv och offensiv klimatpolitik från statlig nivå är en absolut förutsättning för att uppsatta mål ska kunna uppnås. Vissa målkonflikter behöver lösas på nationell nivå och av staten. Inte minst gäller det nödvändigheten av att harmoniera behoven av god internationell tillgänglighet med minimerad klimatpåverkan. Beslut om vissa trafikinvesteringar står med nuvarande bränsleanvändning och trafikmix i konflikt med klimatmålen och där har länsstyrelsen ett särskilt ansvar för att samordna de statliga myndigheterna och göra avvägningar mellan olika nationella intressen. Staten har också ett ansvar att säkerställa omställningen av fordonsflottan för både person- och godstransporter, samt att säkerställa att Stockholmsregionens behov av ökade investeringar i infrastruktur bland annat för spår och cykel för att viktiga mobilitets- och hållbarhetsmål nås Den regionala fysiska planeringen och RUFS 2050 fyller här en viktig funktion för regionala avvägningar mellan olika intressen. Ändringar av lagar, förordningar, ekonomiska styrmedel och andra regleringar med mera på statlig nivå behövs för att få till ett systemskifte i samhällets utveckling mot netto-noll-utsläpp. Som det konstateras i strategin räcker det inte heller med

samverkan mellan olika offentliga aktörer för att nå tillräckliga resultat i omställningen. I det fortsatta samverkansarbetet är det viktigt att både näringslivet och berörda infrastrukturmyndigheter inkluderas, såväl som akademi och civilsamhället. Nämnden anser att detta med fördel kan lyftas fram ännu tydligare i strategin.

Socialdemokraterna
FRAMTIDSPARTIET

SÄRSKILT UTTALANDE
2019-09-26

Ärende 12
TRN 2019-0129

Remiss – Reviderad Klimat- och energistrategi för Stockholms län 2020-2045

I strategin står att läsa att programmet inte ska omfatta sådana utsläpp som omfattas av utsläppshandeln. Det är en klok avgränsning eftersom de totala utsläppen från verksamheter inom utsläppshandeln inte påverkas av hur utsläppen utvecklas lokalt eller regionalt utan styrs av utsläppshandelsdirektivet.

Om man håller fast vid den begränsning, de vill säga till de icke-handlande sektorerna, så saknas dock en helt avgörande pusselbit. Nämligen hur regering och riksdag hanterar den svenska överprestationen enligt ansvarsfördelningsförordningen. Det är denna EU-förordning som tilldelar varje medlemsstat ett visst utsläppsutrymme från verksamheter som inte omfattas av utsläppshandel. Utsläppsutrymme som ett land inte utnyttjat kan landet antingen sälja till något annat medlemsland eller annullera. Säljs utrymmet tjänar det säljande landet pengar, men då leder utsläppsminskningarna på hemmaplan inte till att de samlade EU-utsläppen minskar.

För att minskade utsläpp inom i icke-handlande sektorer i Stockholms län ska leda till sammantaget lägre utsläpp inom EU krävs således att regering och riksdag lovar att annullera det icke-utnyttjade utsläppsutrymmet. En sådan utfästelse görs av S-Mp-regeringen i budgetpropositionen som släpptes den 18 september 2019. Det är därför otroligt glädjande att den budgeten har stöd av en majoritet i riksdagen. Men det är av högsta vikt att riksdag och regering fortsätter behandla frågan på detta sätt för att nå bästa effekt för klimatet.

Region Stockholm

SÄRSKILT UTTALANDE

Tillväxt- och regionplanenämnden
2019-09-26
TRN 2020-2045

Vänsterpartiet

Ärende nr 12

Remiss – Klimat- och energistrategi för Stockholms län 2020-2045

Vänsterpartiet välkomnar Länsstyrelsens reviderade strategi för klimat och energi i Stockholms län. Vi anser att förvaltningens synpunkter på remissversionen av strategin är relevanta och genomtänkta.

Det är särskilt positivt att den reviderade strategin tar hänsyn till olika utsläppsberäkningar, och att de konsumtionsrelaterade utsläppen lyfts fram i diskussionen. Vi anser dock att det finns möjligheter att påverka både den privata och den offentliga konsumtionen på regional nivå, och att utsläppen från den privata konsumtionen därför borde ges utrymme i strategin.

Det är beklagligt att Länsstyrelsen valt att inte inkludera regionala mål i den reviderade strategin. Vi befinner oss i ett klimatnödläge, och måste agera därefter. Om vi skall ha en chans att uppnå de alltför blygsamma nationella målsättningarna behöver regioner och kommuner sträva efter att prestera betydligt bättre. Region Skåne siktar exempelvis på att uppnå klimatneutralitet 2030, och det vore rimligt för Stockholmsregionen att göra detsamma. Avsaknaden av uttalade mål i strategin ökar dessutom risken att dokumentet får liten praktisk betydelse för det viktiga arbete som ligger framför oss.

Länsstyrelsen har valt att fokusera på regionens påverkan på klimatet och utelämna den anpassning som vi behöver göra för att klara konsekvenserna av den förändring som obönhörligen kommer att ske trots alla våra ansträngningar att förhindra den. Vi anser att detta är olyckligt, eftersom båda dessa aspekter måste hanteras parallellt. Här ryms både synergieffekter och målkonflikter, och några av de största utmaningarna associerade med ett varmare klimat. Den stigande havsnivån ställer oerhörda krav på vår regionala planering. Möjligheten att binda kol inom jord- och skogsbruk och i form av grönytor i stadsmiljö kommer att vara avgörande för våra utsikter att uppnå netto-noll utsläpp samtidigt som vi skapar förutsättningar att klara extrema vädersituationer.

SÄRSKILT UTTALANDE
20190926

TRN 2019-0129

Tillväxt- och regionplanenämnden
P11

Sverigedemokraterna
Region Stockholm

Internremiss: Remiss – Klimat- och energistrategi för Stockholms län 2020–2045 (Länsstyrelsen Stockholm)

Sverigedemokraterna Region Stockholm är positiva till att ha en tydlig och modern strategi för hur Regionen kan bidra till att nå regeringens mål. Det är viktigt bara att fokuset från de globala problemen och utmaningarna inte glöms av. Vi ska självklart göra vår del, men i ett läge där Sverige, Europa och resten av västvärlden minskar sina utsläpp med stora kostnader som följd är det flera länder som ökar sina utsläpp drastiskt. Det är viktigt att åtgärder som sätts in är i proportion till den globala nyttan. Att regionen och dess invånare får bättre luft och ett trevligare klimat kommer alltid vara positivt och öka regionens attraktivitet för företag och andra som funderar på att etablera sig.
Rapporten nämner att transporter och resande står för 50 % av utsläppen, detta gör att det är det enskilt största området med högst potential att kunna effektivisera och minska dess utsläppt. Det kommer krävas stora anpassningar från näringslivet, privatpersoner samt regional och nationell infrastruktur.

Vi är liksom länsstyrelsen väldigt oroliga inför den rådande och stundande bristen på energiförsörjning. Den rådande politiken har lett till att lokala elproducenter har fått lägga ner verksamhet. Det har inte gjorts tillräckligt mycket tillräckligt snabbt för att stävja den negativa utvecklingen. Bristen på energiförsörjning riskerar att påverka regionens möjligheter till att ställa om transportsektorn och andra delar till mer hållbara alternativ. Det behöver finnas en gemensam syn mellan partier, staten, regionen och kommunerna på vilka åtgärder som ska prioriteras. Dessa behöver vara byggda på samhällsnytta och vetenskap och inte ideologiska övertygelser.

Samhällsplaneringen behöver anpassas efter verkligheten, och inte utopiska visioner över hur Stockholm borde vara. I verkligheten är trenden för regionen ett ökat antal bilar sett linjärt över de senaste 10 åren. Samhällsplaneringen behöver ta i beaktan en potentiell fortsättning av denna trend. Speciellt då teknikens utveckling pekar mot fler eldrivna fordon och andra drivmedel som inte påverkar de lokala utsläppen. Att prioritera cykeltrafik och gångtrafikanter framför privatbilismen och transporter kommer minska framkomligheten och skapa en oattraktiv region för företag och andra att etablera sig i.
I det stora hela är den viktigaste delen i strategin att också få med sig kommunerna. Utan dem kommer strategin inte att förverkligas.

§ 103
Regional plan för infrastruktur för förnybara drivmedel och elfordon, remiss från Länsstyrelsen Stockholm

TRN 2019–0135

Ärendebeskrivning

Inom ramen för uppdraget med att ta fram regionala klimat- och energistrategier ska länsstyrelserna också, på regeringens uppdrag, ta fram regionala planer för infrastruktur för förnybara drivmedel och elfordon. Länsstyrelsen Stockholm har sänt rubricerat ärende på remiss för yttrande till Region Stockholm. Tillväxt- och regionplanenämnden har beretts möjlighet att yttra sig över ärendet innan Regionstyrelsen fattar beslut. Remissyttrandet ska vara Länsstyrelsen Stockholm tillhanda senast den 1 november 2019.

Beslutsunderlag

Förvaltningens tjänsteutlåtande, 2019-09-11
Förslag till yttrande, 2019-09-11
Regional plan för infrastruktur för förnybara drivmedel och elfordon, remissversion, 2019-07-05
Planen finns att läsa på Länsstyrelsen Stockholms hemsida, www.lansstyrelsen.se
Utdrag ur Klimatberedningens protokoll, TRN 2019–0031, Protokoll 3/2019, § 23

Förslag och yrkande

Ordförandes förslag om bifall till förvaltningens förslag

Beslut

Tillväxt- och regionplanenämnden beslutar följande:

1. Förslag till yttrande över Regional plan för infrastruktur för förnybara drivmedel och elfordon, TRN 2019–0135, godkänns och överlämnas till regionstyrelsen
2. Paragrafen justeras omedelbart.

SD-ledamoten anmäler att (SD) inte deltar i beslutet.

Särskilt uttalande

V-ledamöterna lämnar ett särskilt uttalande
SD-ledamoten lämnar ett särskilt uttalande

Beslutsexpediering:
Länsstyrelsen
Akt

Tillväxt- och regionplanenämnden

YTTRANDE
2019-09-11

TRN 2019-0135

Region Stockholm
Regionledningskontoret

registrator.lsf@sll.se

Regional plan för infrastruktur för förnybara drivmedel och elfordon, remiss från Länsstyrelsen Stockholm

Inledning

Region Stockholm har fått remissversionen av *Regional plan för infrastruktur för förnybara drivmedel och elfordon* för yttrande från Länsstyrelsen Stockholm. Tillväxt- och regionplanenämnden har ombetts att lämna synpunkter till regionledningskontoret.

Tjänstepersoner från Region Stockholm har under våren 2019 genom tillväxt- och regionplaneförvaltningen och trafikförvaltningen deltagit i en arbetsgrupp i framtagandet av planen, och har även kunnat lämna vissa synpunkter underhand. Detta remissyttrande är avstämt med trafikförvaltningen då delar av planen handlar om kollektivtrafiken i Stockholms län.

Synpunkter

Inledning

Omställningen av samhället för att minska effekterna av den pågående klimatpåverkan är en av regionens – och mänsklighetens – största utmaningar. En regional plan för infrastruktur för förnybara drivmedel och elfordon är en viktig pusselbit för denna omställning genom att tydliggöra hur Stockholmsregionen på ett systematiskt sätt ska kunna ställa om transportsektorn till förnybara drivmedel och el. Genom den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen, RUFS 2050, Klimatfärdplan 2050 för Stockholmsregionen, och den kommande klimat- och energistrategin för åren 2020–2045 finns det redan tydliga mål och ambitioner för vad regionen måste – och vill – uppnå. Det som behövs framåt är tydliga och ambitiösa handlingsplaner som regionens aktörer kan förverkliga för att målen ska kunna uppnås. Den regionala planen för infrastruktur för förnybara drivmedel och elfordon kan vara en grund till en

sådan handlingsplan. I arbetet framåt krävs en fortsatt nära dialog mellan de regionala aktörerna.

Planförslaget ligger i linje med Region Stockholms syn på regionens behov av förstärkt klimatarbete, och kompletterar såväl RUFS 2050 som Klimatfärdplan 2050. För att minska de direkta klimatpåverkande utsläppen är biodrivmedel av olika slag nödvändiga men inte tillräckliga. I RUFS 2050 står bland annat tydligt att ett avgörande bidrag blir fordonsflottans omställning till eldrift. Det är dock viktigt att begränsa risken för teknikinlåsning i dagens läge. Tillväxt- och regionplanenämnden är därför i stort positiv till innehållet i denna regionala plan och menar att den har en ambitiös ansats och ett tydligt handlingsinriktat anslag.

Länsstyrelsen har bett remissaktörerna fokusera på två frågor i sina remissvar: "Hur ska vi arbeta tillsammans i Stockholms län för att realisera planen?" samt "Hur kan målkonflikter som behandlas i planen hanteras?" Tillväxt- och regionplanenämnden menar att det behövs en förstärkt regional samverkan med fokus på att regionen ska bli fossilfri och utan växthusgasutsläpp. En sådan klimatsamverkan behöver få tydligt mandat från regionens aktörer för att kunna driva klimatfrågor på ett fokuserat och pragmatiskt sätt. För att hantera de målkonflikter som finns i regionen, inte minst kopplat till markanvändning och transporttillgänglighet, anser tillväxt- och regionplanenämnden att regionen behöver samordna de regionala utmaningarna på ett bättre sätt. RUFS 2050, som är regionens gemensamma utvecklingsplan, är det verktyg som regionens aktörer har som samlad utgångspunkt. Där konflikter finns mellan olika aktörer bör den regionala nyttan, och inte minst de regionala klimatmålen, vara överordnade enskilda intressen.

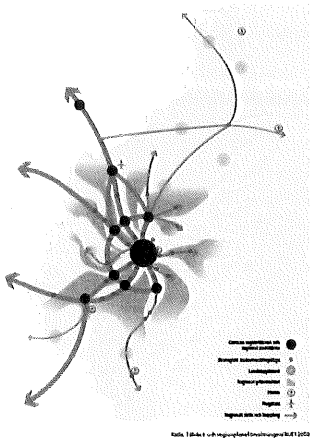
Nedan följer de synpunkter som tillväxt- och regionplanenämnden har på särskilda delar i planen, och som kan bidra till att förbättra den regionala planen för infrastruktur för förnybara bränslen och elfordon så att den får så stort genomslag som möjligt.

Målbilden

Tillväxt- och regionplanenämnden menar att den övergripande målbilden bör ges av de nationella och regionala mål som finns antagna om hur regionen ska minska sina klimatpåverkande utsläpp och som har koppling till transportfrågorna. Klimatmål för Stockholmsregionen, som har antagits genom RUFS 2050, är:

- År 2045 ska regionen vara utan klimatpåverkande utsläpp.

- År 2030 ska de årliga direkta utsläppen av växthusgaser vara mindre än 1,5 ton per invånare och utsläppen av växthusgaser ur ett konsumtionsperspektiv ska ha halverats.
- Till år 2030 ska den årliga energianvändningen per invånare minska kontinuerligt till under 16 MWh, och regionens energiproduktion ska vara 100 procent förnybar.

Genom RUFS 2050 finns också en rumslig regional inriktning som anger att regionen ska utveckla nya arbetsplats- och bostadsområden i goda kollektivtrafiklägen, samt förbättra och prioritera gång, cykel och kollektivtrafik och skapa större kollektivtrafiktillgänglighet i regionen. Det finns även ett antal delmål som anknyter till denna inriktning. Region Stockholm har också särskilda mål för Stockholmsregionens kollektivtrafik för att minska dess växthusgasutsläpp. År 2030 ska till exempel all kollektivtrafik, på land och vatten, vara 100 % fossilfri.

Tillsammans med de nationella målen, som också beskrivs i länets kommande klimat- och energistrategi för åren 2020–2045, bör detta vara tillräckligt som målbild för regionen. Tillväxt- och regionplanenämnden anser därför att målbilden som beskrivs i planen bör förtydligas och förkortas.

Den strategiska drivmedelsinriktningen

Det finns en mångfald olika metodiker, tekniker och bränslen inom transportsektorn som kan sorteras på olika sätt beroende på vilken utgångspunkt som tas. Dessutom ändras förutsättningarna över tid genom globala och nationella beslut som regionen inte har direkt rådighet över. Till exempel bidrar det nationella regelverket om reduktionsplikt till att de fossila bränslena i allt högre grad får inblandning av förnybara bränslen och därmed en minskad klimatpåverkan.

Tillväxt- och regionplanenämnden anser att inriktningen bör vara teknikneutral och ha ett övergripande förhållningssätt, och att den tydliga ambitionen bör vara att de fossila utsläppen ska fasas ut så snabbt som möjligt. Tillväxt- och regionplanenämnden menar att den nuvarande prioriteringen av olika drivmedel och tekniker inte är gynnsam. Istället för att ställa olika förnybara drivmedel mot varandra bör den strategiska drivmedelsinriktningen vara att alla former av förnybara drivmedel ska prioriteras framför icke förnybara – även inom elproduktionen.

Tillväxt- och regionplanenämnden menar att det i planförslaget saknas en systemsyn och ett systemresonemang kring vilka bränslen som har störst fördel i olika delar av energianvändningen, till exempel spelar olika verkningsgrad på motorer, möjlighet till distribution av bränslen, nationella styrmedel och regelverk med mera stor roll för vilket bränsle som är lämpligt att välja i enskilda fall. Tillväxt- och regionplanenämnden anser inte att den nuvarande prioriteringen bidrar till att tydliggöra detta.

Utöver en övergripande drivmedelsinriktning menar tillväxt- och regionplanenämnden att det gärna kan finnas en tydlig och lättläst tabell som förklarar vilka för- och nackdelar olika bränslen och tekniker har för olika syften och på så vis bidra till att stödja beslutsfattare inom offentlig förvaltning och privata företag att göra bra inköps- och upphandlingsval.

Det finns också ett behov av att koppla frågan om förnybara drivmedel tydligare till elkapacitetsfrågan, som är mycket aktuell i Stockholms län. För att kunna hantera de ökade behoven av eleffekt, på grund av en växande befolkning och ändrade konsumtionsmönster, och därmed ökande svängningar i elanvändningen, behövs större lokal produktion av förnybar elektricitet. Här krävs också en utvidgad systemsyn för att visa på kopplingen mellan bioenergi och förnybar elproduktion, samt en tydligare inriktning om att även den elektricitet som används för att driva fordon bör bli 100 % förnybar så snart som möjligt.

Tillväxt- och regionplanenämnden menar också att den övergripande strategiska inriktningen tydligare bör utgå från den bild som den så kallade SOFT-utredningens rapport[1], och även RUFS 2050, har lyft fram, det vill säga att det inte räcker med enbart förnybara bränslen utan att också energieffektivisering av fordonsparken och ett mer transporteffektivt samhälle är viktiga förutsättningar för att nå målet om att växthusgasutsläppen från transportsektorn ska vara minst 70 % lägre år 2030 än 2010. Även om det är en plan för infrastruktur för förnybara bränslen och elfordon behöver ambitionerna om energieffektivisering och ett transporteffektivt samhälle finnas med för att ge systemperspektivet.

Regional plan för infrastruktur för förnybara drivmedel och elfordon

Detta kapitel har ambitionen att utgöra en plan för etablering av nya ladd- och tankstationer i länet. Tillväxt- och regionplanenämnden menar att det

[1] Strategisk plan för omställning av transportsektorn till fossilfrihet, ER 2017:07: https://energimyndigheten.a-w2m.se/Test.ashx?ResourceId=5642

är positivt att planen tydliggör att det behövs investeringar i närtid för att skapa förutsättningar för en omställning av fordonsparken. Det är också bra att ett resonemang förs kring hur utvecklingen kan se ut framåt, och även om de utmaningar som finns kring olika bränslen, tankställen och laddstationer. Men utöver att beskriva detta förs inga resonemang kring hur en utbyggnad i regionen ska ske, hur den ska finansieras eller vilka styrmedel som behövs för att bidra till en sådan utbyggnad.

Även här menar tillväxt- och regionplanenämnden att det behövs en större systemsyn så att inte planen fastnar i specifika tekniker. Vilka fordonstyper och bränslen som kommer att öka i regionen beror på många omständigheter varav de flesta är omvärldsfaktorer som inte Stockholmsregionen kan påverka. Däremot anser tillväxt- och regionplanenämnden att kapitlet på ett bättre sätt skulle kunna lyfta fram de faktorer som regionen faktiskt har möjlighet att påverka, antingen genom egen rådighet eller genom att peka på vad som behöver lyftas till nationell nivå, och därigenom visa vad som kan påverka förutsättningarna för att få till en snabbare omställning av transportsektorn i länet.

Genomförandet

Tillväxt- och regionplanenämnden anser att kapitlet om genomförande av planen kopplat till de offentliga regionala aktörerna ger en bra bild av de möjligheter aktörerna har att samverka kring i sina respektive roller, och som offentliga aktörer, inte minst genom upphandling. Flera av insatsområdena samverkar dock med varandra och antalet skulle därför kunna minskas.

När det gäller prioriterade infrastruktursatsningar är det oklart var ansvaret ligger och hur föreslagna åtgärder för utbyggnad av exempelvis laddstationer ska kunna genomföras. Tillväxt- och regionplanenämnden anser att det är olyckligt att framställa behov av utbyggnad inom en specifik tidsram i vad som framställs som en genomförandeplan, utan att problematisera var rådigheten för genomförandet ligger. Tillväxt- och regionplanenämnden anser vidare att den nationella nivåns roll behöver förtydligas, och att Länsstyrelsen Stockholm, som statens representant på den regionala nivån, tydligare kan lyfta vilka frågor som Stockholmsregionen behöver få stöd av från nationell nivå samt hur samordningen mellan olika statliga myndigheter bör ske på regional nivå för att transportsektorns omställning ska snabbas på.

Region Stockholm

SÄRSKILT UTTALANDE

Tillväxt- och regionplanenämnden
2019-09-26
TRN 2019-0135

Vänsterpartiet

Ärende nr 13

Internremiss: Remiss – Regional plan för infrastruktur för förnybara drivmedel och elfordon (Länsstyrelsen Stockholm)

Vänsterpartiets sammanfattande bedömning är att planen är väl underbyggd och genomarbetad. Vi delar inte flera av de invändningar som finns i förslaget till remiss. Framförallt delar vi inte uppfattningen om teknikneutralitet, det går på tvärs emot kravet på en samhällseffektiv användning av våra begränsade resurser. Vi behöver starkare styrning och samhällsplanering och inse att konkurrens på den fria marknaden inte är en lösning.

Vad vi saknar är dock strategier för att minska transporterna, inte bara effektivisera dem som finns idag. Vi saknar också strategier för sjöfarten.

SÄRSKILT UTTALANDE
2019-09-26

TRN 2019-0135

Tillväxt och Regionplanenämnden
P13

Sverigedemokraterna
Region Stockholm

Internremiss: Remiss – Regional plan för infrastruktur för förnybara drivmedel och elfordon (Länsstyrelsen Stockholm)

Sverigedemokraterna Region Stockholm delar mycket av förvaltningens oro över de brister som finns i planen för infrastruktur för förnybara drivmedel och elfordon som har tagits fram. Vi är försiktigt positiva till elfordon och potentialen i denna teknik i att göra samhället fritt från fossilbränslen. Det är däremot en fara att politiskt utforma strategier, förslag efter specifika drivmedel. Det är inte realistiskt att tro att alla kan ställa om till eldrift, men för dem kanske det finns eller kan utvecklas andra alternativ som fungerar bättre för dem. Den tekniska utvecklingen går väldigt fort och det är svårt att utforma strategier och planer för infrastruktur för teknik som inom något decennium kanske är obsolet eller inte tillräckligt utformad efter samhällets behov. Det betyder inte att en långsiktig plan inte ska finnas, bara att den behöver ta i beaktan framtida utveckling och vara flexibel inför det faktumet.

Enligt förvaltningens förslag och motivering ska all kollektivtrafik på land och vatten år 2030 vara 100 % fossilfri. Förvaltningen anser att målbilden som beskrivs i planen kan förtydligas och förkortas. Vi anser att målbilden ska vara öppen och välförankrad. Målbilden ska inte heller vara påtvingande och ses istället som ett önskvärt mål men öppen för förändring och anpassning. Målbilden ska även kunna förändras utifrån hur teknologin utvecklas, förutsättningarna i samhället är och även i ständig och nära dialog med trafikutövare.

Vi delar synen med förvaltningen gällande rangordningen. Rangordningen bör inte vara en fast del av planen då de teknologiska förutsättningarna kan komma att ändras, vilket har skett tidigare.
Vi delar förvaltningen oro över den aktuella el-kapacitetsfrågan i Stockholms län. Vi ser gärna en naturlig utveckling samt utbud och variation av olika drivmedel för att säkerhetsställa att kollektivtrafiken främst håller hög kvalité- och innovationsnivå.
Vi anser att det är rimligt att planen innehåller målbilder men detta ska ske med aktsamhet och öppenhet gentemot nya teknologiska förutsättningar och förändringar. Starka påtvingande politiska inriktningar kan ha en hämmande effekt gentemot en fortsatt och dynamisk teknologiskutveckling samt ha ett negativ påverkan på kvalitén, utbudet och ekonomin.

§ 104
Remiss från Trafikverket: Förslag till nya föreskrifter för väg 73, Stockholms län

TRN 2019–0123

Ärendebeskrivning

Region Stockholm har beretts möjlighet att yttra sig över remisshandling om förslag till nya föreskrifter för väg 73 i Stockholms län samt upphävande av Trafikverkets föreskrifter (TRVTFS 2011:11) om hastighetsbegränsning på väg 73. Remisstiden pågår till och med den 13 september 2019. Region Stockholm har beviljats förlängd remisstid till den 26 september 2019.

Beslutsunderlag

Förvaltningens tjänsteutlåtande, 2019-09-12
Förslag till yttrande, 2019-09-12
Remiss från Trafikverket Förslag till nya föreskrifter för väg 73.

Förslag och yrkande

Ordförandes förslag om bifall till förvaltningens förslag
SD-ledamotens förslag om bifall till förvaltningens förslag med ett förslag om tilläggsbeslut

Ordförande ställer proposition på yrkanden och finner att sitt yrkande får bifall av nämnden.

Beslut

Tillväxt- och regionplanenämnden beslutar följande

1. Yttrande över förslag till nya föreskrifter för väg 73, Stockholm län, TRN 2019–0123, godkänns och överlämnas till Trafikverket.

2. Paragrafen justeras omedelbart

SD-ledamoten reserverar sig mot beslutet.

Beslutsexpediering:
Trafikverket
Akt

Tillväxt- och regionplanenämnden

YTTRANDE
2019-09-12

TRN 2019-0123

Trafikverket Region Stockholm
Trafikverkets diarienr. TRV 2019/35740

karolina.sandin-levander@trafikverket.se

Remiss från Trafikverket: Förslag till nya föreskrifter för väg 73, Stockholms län

Inledning

Region Stockholm har beretts möjlighet att yttra sig över remisshandling om förslag till nya föreskrifter för väg 73 i Stockholms län samt upphävande av Trafikverkets föreskrifter (TRVTFS 2011:11) om hastighetsbegränsning på väg 73.

Synpunkter

Tillväxt- och regionplanenämnden anser att eventuella investeringar inte ska belasta ordinarie budget för Länsplan för regional transportinfrastruktur i Stockholms län 2018-2029.Tillväxt- och regionplanenämnden har i övrigt inga synpunkter på inriktningen i remissen och förslag till nya föreskrifter för avseende hastighetsbegränsningar på väg 73.

TILLÄGGSFÖRSLAG
2019-09-26

TRN 2019-0123

Tillväxt och regionplanenämnden
14

Sverigedemokraterna
Region Stockholm

Remiss från Trafikverket: Förslag till nya föreskrifter för väg 73, Stockholms län

Sverigedemokraterna bifaller förvaltningens förslag till beslut med förslaget att det läggs till att:

Tidsaspekten, flödet och framkomligheten i regionen är av yttersta vikt. Detta är extra relevant då Stockholms region är växande och framkomligheten redan idag är lidande. Eventuella åtgärder för brister med att sänka hastigheten och med det framkomligheten är inte gynnsamt. Vi anser att eventuella brister som har identifierats ska snarast möjligt åtgärdas och att infrastrukturen ska alltid hålla hög säkerhetsnivå.

§ 105
Remiss från Trafikverket: Förslag till nya föreskrifter för väg 222, Stockholms län

TRN 2019–0124

Ärendebeskrivning

Region Stockholm har beretts möjlighet att yttra sig över remisshandling om förslag till nya föreskrifter för väg 222 i Stockholms län samt upphävande av Trafikverkets föreskrifter (TRVTFS 2011:11) om hastighetsbegränsning på väg 222. Remisstiden pågår till och med den 13 september 2019. Region Stockholm har beviljats förlängd remisstid till den 26 september 2019.

Beslutsunderlag

Förvaltningens tjänsteutlåtande, 2019-09-12
Förslag till yttrande, 2019-09-12
Remiss från Trafikverket: Förslag till nya föreskrifter för väg 222.

Förslag och yrkande

Ordförandes förslag om bifall till förvaltningens förslag
SD-ledamotens förslag om bifall till förvaltningens förslag med ett förslag om tilläggsbeslut

Ordförande ställer proposition på yrkanden och finner att sitt yrkande får bifall av nämnden.

Beslut

Tillväxt- och regionplanenämnden beslutar följande:

1. Yttrande över förslag till nya föreskrifter för väg 222, Stockholms län, TRN 2019–0124, godkänns och överlämnas till Trafikverket.

2. Paragrafen justeras omedelbart.

SD-ledamoten reserverar sig mot beslutet.

Särskilt uttalande

V-ledamöterna lämnar ett särskilt uttalande

Beslutsexpediering:
Trafikverket
Akt

Tillväxt- och regionplanenämnden

YTTRANDE
2019-09-12

TRN 2019-0124

Trafikverket Region Stockholm
Trafikverkets diarienr. TRV 2019/30565

karolina.sandin-levander@trafikverket.se

Remiss från Trafikverket: Förslag till nya föreskrifter för väg 222, Stockholms län

Inledning

Region Stockholm har beretts möjlighet att yttra sig över remisshandling om förslag till nya föreskrifter för väg 222 i Stockholms län samt upphävande av Trafikverkets föreskrifter (TRVTFS 2011:11) om hastighetsbegränsning på väg 222.

Synpunkter

Tillväxt- och regionplanenämnden har inga synpunkter på inriktningen i remissen och förslag till nya föreskrifter för avseende hastighetsbegränsningar på väg 222. Tillväxt- och regionplanenämnden anser att eventuella investeringar inte ska belasta ordinarie budget för Länsplan för regional transportinfrastruktur i Stockholm län 2018-2029.

TILLÄGGSFÖRSLAG
2019-09-26

TRN 2019-0124

Tillväxt och regionplanenämnden
15

Sverigedemokraterna
Region Stockholm

Remiss från Trafikverket: Förslag till nya föreskrifter för väg 222, Stockholms län

Sverigedemokraterna bifaller förvaltningens förslag till beslut med förslaget att det läggs till att:

Tidsaspekten, flödet och framkomligheten i regionen är av yttersta vikt. Detta är extra relevant då Stockholms region är växande och framkomligheten redan idag är lidande. Eventuella åtgärder för brister med att sänka hastigheten och med det framkomligheten är inte gynnsamt. Vi anser att eventuella brister som har identifierats ska snarast möjligt åtgärdas och att infrastrukturen ska alltid hålla hög säkerhetsnivå.

Region Stockholm

SÄRSKILT UTTALANDE

Tillväxt- och regionplanenämnden
2019-09-26
TRN 2019-0124

Vänsterpartiet

Ärende nr 15

Remiss från Trafikverket: Förslag till nya föreskrifter för väg 222, Stockholms län

Vänsterpartiet instämmer i stort med förslaget till remissvar ang väg 222, Stockholms län. Vi vill dock påpeka och invända emot att det blir en höjd hastighetsbegränsning till 80 km i timmen på Skurubron. Idag finns en lokal trafikföreskrift om 70 km timmen och det är bra. Men med tanke på hur olycksdrabbad Skurubron är och Skurubrons känsliga läge så är det önskvärt att även Trafikverkets hastighetsreglering är 70 km i timmen över Skurubron.

§ 106
Remiss – Trafikverkets rapport – Längre lastbilar på det svenska vägnätet – för mer hållbara transporter
TRN 2019–0120

Ärendebeskrivning

Region Stockholm har möjlighet att yttra sig över remiss Trafikverkets rapport Längre lastbilar på det svenska vägnätet – för mer hållbara transporter som Infrastrukturdepartementet har skickat på remiss. I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen till författningsändringar i rapporten. Yttrandet utgår från ett samlat regionalt utvecklingsperspektiv utifrån Region Stockholms roll som regionplaneorgan och regionalt utvecklingsansvarig. Region Stockholm Trafikförvaltningen (TF) har tillfrågats att lämna synpunkter. Förvaltningen lämnar inte synpunkter på de författningsändringar som föreslås, och inte heller på övriga delar av rapporten. Remissvaren ska ha kommit in till Infrastrukturdepartementet senast den 7 oktober 2019.

Beslutsunderlag

Förvaltningens tjänsteutlåtande, 2019-09-12
Förslag till yttrande, 2019-09-12
Trafikverkets rapport finns att läsa på https://www.regeringen.se

Förslag och yrkande

Ordförandes förslag om bifall till förvaltningens förslag

Beslut

Tillväxt- och regionplanenämnden beslutar följande:

1. Yttrande över Remiss – Trafikverkets rapport Längre lastbilar på det svenska vägnätet – för mer hållbara transporter, TRN 2019–0120, godkänns och överlämnas till Infrastrukturdepartementet.

2. Paragrafen justeras omedelbart.

Särskilt uttalande

V-ledamöterna lämnar ett särskilt uttalande

Beslutsexpediering:
Trafikverket
Akt

Tillväxt- och regionplanenämnden

YTTRANDE
2019-09-12

TRN 2019-0120

Infrastrukturdepartementet

i.remissvar@regeringskansliet

kopia:
peter.kalliopuro@regeringskansliet.se

Yttrande Trafikverkets rapport. Längre lastbilar på det svenska vägnätverket – för mer hållbara transporter

Inledning

Region Stockholm yttrar sig i egenskap av regionplaneorgan för Stockholms län. Region Stockholms remissvar utgår från RUFS 2050 samt förslag till Godsstrategi för Stockholmsregionen.

Synpunkter

Region Stockholm har inte några synpunkter på de författningsändringar som föreslås i remissen. Region Stockholm anser att det är viktigt att det avsätts medel för investeringar som möjliggör längre lastbilar på vägnätet. Det finns annars risk att dessa måste tas från regionala planerna, en sådan är riksväg 73 som finansieras genom länsplanen för regional transportinfrastruktur.

Region Stockholm vill framhålla att det är viktigt att längre lastbilar ska kunna ta sig fram på anslutande vägar till terminaler och hamnar i Stockholms län. I den fortsatta planeringen av infrastrukturinvesteringar till och från Norviks hamn är det viktigt att godstrafikens behov av effektiva och hållbara transporter tillgodoses.

För Stockholmsregionen som Sveriges största konsumentmarknad är en av de största samhällsutmaningarna att möta det ökade behovet av gods- och persontransporter. Region Stockholm är positiv till att införa High Capacity Transports (HTC) dvs fordon med högre kapacitet, i form av längd och tyngd för att erbjuda och åstadkomma ett effektivt transportsystem. Det är i överensstämmelse med inriktningen i den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen RUFS 2050 och centrala ställningstaganden såsom ”Planera för ett resurseffektivt transportsystem” och ”Skapa en hållbar och effektiv struktur för godstransporter”.
Att verka för att längre och tyngre fordon kan användas i länet uttrycks i förslag till regional godsstrategi för Stockholmsregionen och ingår i den

strategiska inriktningen inom insatsområdet Effektivisera användningen av transportsystemet.

Region Stockholm

SÄRSKILT UTTALANDE

Tillväxt- och regionplanenämnden
2019-09-26
TRN 2019-012

Vänsterpartiet

Ärende nr 16

Remiss - Trafikverkets rapport. Längre lastbilar på det svenska vägnätet – för mer hållbara transporter

Vänsterpartiet ser längre lastbilar som ett sätt att effektivisera och klimatanpassa godstransporter och öka intermodala transporters attraktivitet. Därför är vi i princip positiva till att tillåta längre ekipage på de centrala delar av länets vägnät enligt Trafikverkets förslag. Klimatkrisen är alltmer akut och alla åtgärder behövs för att minska utsläppen. På grund av detta är det av stor vikt att rikta effektiva insatser och styrmedel för att dämpa överflyttningseffekten från järnvägs- och sjötransporter till längre lastbilar som fortfarande är det minst energieffektiva trafikslaget och förorsakar luftföroreningar, trängsel och buller.

Transportsystemet behöver klimateffektiviseras och därför ser vi Tvärförbindelse Södertörn som en oansvarig investering. För att främja klimateffektiva transporter till och från hamnen i Norvik vill vi att man istället bygger dubbelspår hela vägen till Nynäshamn/Norvik. Vi vill även främja regionala järnvägs- och sjötransporter och satsa på storskalig elektrifiering av vägtransporter. Tillsammans med dessa åtgärder välkomnar vi längre lastbilar som en pusselbit i regionens framtida godstransporter.

§ 107
Direktörens rapport

TRN 2019–0006

Förvaltningschefen Hanna Wiik informerar:

SKL

SKL har skickat ett brev till Finansdepartementet om regional fysisk planering som SKL menar inte ska regleras i plan-och bygglagen. SKL grundar sitt ställningstagande på en egen juridisk analys, som förvaltningen tidigare har informerat nämnden om, och menar att en regional plan kommer att bli styrande över kommunernas översiktsplaner och detaljplaner och därför bör frikopplas från plan-och bygglagen. SKL:s bedömning går emot regeringskansliets egen juridiska bedömning som tydligt visar att regional fysisk planering enligt PBL endast är vägledande. Förvaltningens anser att SKL:s ställningstagande är olyckligt.

Höstens aktiviteter

Business Arena Stockholm

Förra veckan deltog förvaltningen tillsammans med trafikförvaltningen, förvaltningen för utbyggd tunnelbana och regionledningskontoret i Business Arena Stockholm som är Nordens största mötesplats för aktörer på ledande befattningar i fastighets- och samhällsbyggnadssektorn. Samarrangemang med övriga förvaltningar fungerade mycket bra och Region Stockholms monter inbjöd till många givande samtal med såväl kommuner, byggaktörer och konsulter. Region Stockholm var även väl synlig som en aktör i flera seminarier.

Under den kommande månaden genomför vi följande seminarier och konferenser:

- Den 1 oktober lanseras Region Stockholms klimatkansli, värd för lanseringen är Malin Fiijen Pacsay (MP), ordförande för tillväxt- och regionplanenämndens klimatberedning. I programmet medverkar även Johan Kuylenstierna, vice ordförande i Klimatpolitiska rådet, Västra Götalandsregionen, Katarina Luhr (MP), Stockholms stad och Lennart Bondeson (KD), Örebro kommun och ordförande Klimatkommunerna. I den avslutande paneldiskussionen medverkar även Johan von Sydow, Länsöverdirektör, Länsstyrelsen och Stockholm, Anna-Lena Johansson (L), 1:e vice ordförande Storsthlm
- Den 4 oktober äger landsbygdskonferensen rum i Södertälje. Redan 120 personer är anmälda.
- Den 10 oktober är Region Stockholm värd för Byanätsforum. Detta är en nationell digital konferens som arrangeras av bredbandsföreningar tillsammans med Sveriges regionala bredbandskoordinatorer. Medverkar gör bland annat digitaliseringsminister Anders Ygeman.
- Den 21 oktober startar en seminarieserie om hållbar kompetensförsörjning och arbetsmarknad. Seminarierna arrangeras av Region Stockholm

i partnerskap med Länsstyrelsen. Syftet är att synliggöra branschernas kompetensförsörjningsutmaningar och att sammanföra aktörer för att främja ökat samarbete. Det första seminariet handlar om besöksnäringen, därefter följer seminarier om transport, hälso- och sjukvård respektive skogsnäring. Förvaltningen samverkar med hälso- och sjukvårdsförvaltningen, trafikförvaltningen och regionledningskontoret i planering och genomförande av seminarierna.

- Den 22 oktober bjuder Region Stockholm in länets kommuner till ett kunskaps- och inspirationsseminarium om Agenda 2030. Seminariet sker inom ramen för förvaltningens medverkan i FN och SKL:s projekt Glokala Sverige vars syfte är att utbilda om Agenda 2030 i kommuner och regioner. Det äger också rum ett internt utbildningsseminarium den 21 oktober för chefer i Region Stockholm för att stärka kunskapen om Agenda 2030.
- Den 23 oktober är det dags för Sthlm Global Export Summit 2019. STHLM GLOBAL är den regionala exportsamverkan i Stockholms län som samordnas av Region Stockholm i partnerskap med Almi Företagspartner, Stockholms Handelskammare, Svensk exportkredit, Exportkreditnämnden, Enterprise Europe Network och RISE (Research Institutes of Sweden). På nationell nivå samordnas uppdraget av Tillväxtverket. Evenemanget vänder sig till små och medelstora företag som vill ha inspiration, stöd och råd på vägen till exportsatsningar. Under dagen bjuds på inspirationsseminarier, nätverkande samt minutrådgivning för företagen av de exportfrämjande aktörer.

Beslutsexpediering:
Akt